

תיז

פרק עשרים ושנים

הרוצה להלוות כסף, שהלווה כבר ליהודי או לגוי

יהודי הרוצה להלוות ליהודי כסף שגוי חייב לו

א. יהודי שהלווה לגוי כסף ברבית, ועתה יש יהודי המעונין ללוות כסף זה הנמצא אצל הגוי ולשלם רבית עבור כך, ישנם אופנים שאסור ליהודי המלוה להלוות ליהודי אחר ויש אופנים שמוותר כפי שיבואר להלן.

ב. אסור ליהודי המלוה לומר לגוי שילווה את הכסף ברבית ליהודי השני. ובאופן זה אסור ליהודי השני ללוות מהגוי ברבית^א. וכן כשרוצה הגוי להחזיר חובו ליהודי ומביא עמו את היהודי הרוצה ללוות אסור למלוה לסכם על ההלוואה עם היהודי אף אם בפועל הגוי הוא שיתן את הכסף ליהודי השני^ב. ואם המלוה מכח שסומך על הלווה ועל פי דבריו פוטר את הגוי, יש בזה משום רבית קצוצה^ג. באופן זה אסור אף אם ההלוואה הראשונה מהיהודי לגוי נעשתה ללא רבית, וכן אף אם היתה אחת מההלוואות או שתיהן ע"י משכון^ד.

ג. אסור למלוה לומר ליהודי המעונין בהלוואה, שילך לגוי שחייב כסף ליהודי ויזכה בכסף עבורו, ויש בזה משום רבית קצוצה^ה, ואף אם לא אמר המלוה ליהודי כלום אלא אמר לגוי שיתן את הכסף ליהודי ויאמר לו שיקח עבור המלוה, גם בזה יש איסור משום רבית קצוצה^ו. ויש שכתבו שבמקרים אלו איסור הרבית מדרבנן^ז.

מה בכך שההלוואה הראשונה היתה ללא רבית וכן אין נפ"מ אם נתן משכון, וכן היא משמעות דברי הרמ"א.
ה טור סי' קסח, שבה אסור אף לשיטת ר"ת (דאין שליחות לחומרא) ומשום שנחשב שלוחו של המלוה לזכות עבורו, וא"כ הרי לוזה ישירות מהמלוה היהודי ויש כאן רבית קצוצה.
ו ש"ך קסח סי' טו בביאור דעת הב"ח בהבנת הטור. ולדעת הב"י אסור בכל אופן שזוכה הלווה עבור המלוה, ואפי' לא דיבר עמו כלל. ועיין במחנה אפרים הל' שותפין סי' יג וסי' כג.
ז החוות דעת בסוף סי' ח' ע"פ החוסי' ב"מ עא דבענין שלוחו של בעל הממון, וא"כ לא

א ש"ע קסח סעיף ה' בביאור הגר"א סי' י' והש"ך סי' י'. ולפי"ד דין זה הוא מטעם שלחומרא יש שליחות ע"י לקמן בסעיף ו' ומדרבנן.
ב גמ' עא ב ואם העמידו אצלו אסור דיש שליחות לחומרא, ותלוי במחלוקת רש"י ור"ת, ובש"ע פסק לאסור והכריע הרמ"א כן אף שאין למחות במקום שנהגו להקל בזה. והאיסור הוא מדרבנן, ש"ך סי' טו.
ג כיון שעל פי דיבור הלווה פוטר את הגוי יש ללווה חיוב מדין ערב. חוות דעת קסח סי' ח'. ועי' להלן סעיף ד'.
ד הטעם משום שהאיסור מדין שליחות אי"כ

ד. בשום אופן אסור ליהודי הלוח ללכת ישירות ליהודי המלוה ולסכם עמו על ההלוואה והרבית, ואח"כ יאמר המלוה לגוי ליתן ללוה את הכסף שכן יש בזה משום רבית קצוצה.^ח

ה. אבל מותר ליהודי הרוצה ללוות ללכת ישירות לגוי ולסכם עמו על ההלוואה והרבית, ובזה מותר אף אם יתנה עמו לשלם את הרבית לידי המלוה היהודי.^ט ומותר אף אם היתה ההלוואה בלא משכון, ועיין בהערות.^י

ו. כל האמור לעיל הוא ביהודי שמלווה לגוי לצרכו. אבל אם מלווה היהודי לגוי מלכתחילה כדי שילווה ליהודי אחר, בזה אסור אף אם לא שלחו בפירוש להלוות לו ואסור לו אף אם יקבל את הרבית מהגוי והגוי מהיהודי.^{יא} ואסור אף בדיעבד לקחת הרבית.^{יב}

גוי הרוצה להלוות ליהודי כסף שיהודי אחר חייב לו

ז. יהודי שלוה מגוי כסף (ברבית) אסור לו להלוותו ליהודי אחר ברבית.^{יג} אף

יכול המלוה לעשות שליח לזכות עבורו מהגוי, וכן מוכיח מהא שלא הביא בשו"ע דין זה להלכה, ולפיכך רק מדרבנן אסור.

ח. היות דעת קס"ק ח' שפשוט הוא שבוה נקרא שהיהודי הוא המלוה ליהודי. והגוי מעשה קוף בעלמא עבד והוי רבית קצוצה. והטעם משום שהמלוה פוטר את הגוי על פי ציווי היהודי השני שרוצה ללוות והרי חיובו מדין ערב, ולפיכך דוקא אם קצצו קודם שפטר המלוה את הגוי אך אם פוטר המלוה את הגוי קודם ורק אח"כ רוצה לקצוץ עם הלוה על ההלוואה והרבית, לא יהא בזה דין ערב, וכן משמע מהתוס' ע"ב.

ט. שו"ע קסח סעיף ו' ע"פ הברייתא ע"ב. ומשום שכל אינו מתחייב כלפי המלוה היהודי, והגוי הוא זה שמלוה לו, וזה הרי מותר, ולפיכך אף אם מתנה הגוי עמו שיתן הרבית ליהודי מותר. ודין זה דומה למה שנפסק בשו"ע קסח סעיף כא בכסף של היהודי המופקד אצל גוי דאם הוא באחריות הגוי מותר. והוא הדין כאן הכסף באחריות הגוי שהוא לווה מהיהודי ומלווה לשני.

י. אף שאין כאן משכון ולכן קיים חשש שיכפה המלוה לגוי והגוי יכפה את היהודי, מ"מ אין בזה משום חשש רבית. ואף שהרמ"א פסק

להחמיר בזה בסעיף ה', הסכמת האחרונים להקל בכך. הש"ך ס"ק יב כתב דבלא שליחות אין כלל איסור אף להרמ"א ולהלכה הסכים עמו ה"שער דעה. והט"ז בסק"ו ובסק"י יז וכן הגר"א ס"ק יא חולקים על כל דין כפיה של הרמ"א ופסקו להתיר בזה. והרי זה דומה למה שנפסק בשו"ע סעיף יב בראובן שעבד המעות בידו אחר מכירת המשכון דיכול המלוה לכופ הגוי ואף שהגוי יכפה לראובן, ע"ש. אכן יש להזהר שיקח כסף של הגוי, אבל אם הגוי יכפה את היהודי לשלם ישירות למלוה אסור שהרי זה גזל. כל זה מדברי החוות דעת ס"ק יח.

יא. וזהו דין הרשב"א בתשובה ח"ג סי' רמג שהביאה הבי"י. וכן פסק הש"ך ס"ק י' ועיין בשו"ת חתם סופר ח"ו סי' כו (ובחוות דעת ס"ק מד) דמשמע שמותר לשלוח גוי שילווה לצורך עצמו ואח"כ ילווה את הכסף למשלח כשהאחריות על הגוי. וצריך לומר שכאשר המלוה מלווה לגוי במטרה שילווה ליהודי זה אסור, אך כשהלוה שולח גוי ואין המלוה יודע כלל – בזה לא נאסר משום הערמה, שהרי המלוה כלל לא מערים. ועל הלוה לא שייך. ועיין לעיל בסעיף ב' ובהע' ד.

יב. כן משמע מהרשב"א שם וכן כתב הלבוש.

יג. גמ' ע"ב ובשו"ע קסח סעיף א'.

אם ישלם היהודי את הרבית ישירות ליד הגוי.^{יד} ואסור אף אם היהודי הראשון לווה מהגוי ללא רבית.^{טו} וכן גם אם יכתוב היהודי השני שטר בשמו ישירות לגוי.^{טז}

ח. אפילו יאמר הגוי (המלוה) ליהודי הלווה ממנו, שיתן את הכסף ליהודי שמעונין ללוות ובכך יהיה פטור מההלוואה, והוא (הגוי) יתנה עם המקבל על הקרן והרבית, אסור.^{יז} ואפילו אם מתחילה לא דיבר היהודי המעונין ללוות עם הלוה אלא סיכם ישירות עם הגוי והגוי אמר לו שיקח את הכסף מהיהודי הלוה, אף זה אסור.^{יח}

יד. תוס' שם בד"ה מצאו וברא"ש, וכ"ה בשו"ע שם. וכ"ש באומר שישלם הרבית ליהודי הראשון, ש"ך סק"א.

טו. שו"ע שם סוף סעיף א' ע"פ תשובות הרא"ש. והטעם משום שהיהודי נחשב המלוה ליהודי השני ולפיכך אף אם הוא עצמו לווה ללא רבית אין זה משנה כלל, וכן אסור אף אם אומר לו ליתן הרבית לאדם אחר או לגוי כיון שנותן ע"פ הקציצה שקצץ עמו המלוה היהודי, רמ"א סעיף א', ט"ז סק"א ש"ך סק"ב יג. והנה כל זה אסור רק באם התנה עמו היהודי בשעה שמלווה לו אך אם לא התנה עמו כלום אלא מעצמו רוצה היהודי ליתן רבית ליד הגוי – מותר, ובתנאי שאין היהודי הראשון חייב רבית לגוי, דבאם חייב הרי פוטרו מחובו ואסור.

יז. כ"כ המ"מ פ"ה סוף הי"ד ממלוה ולוה.

טז. שו"ע שם, ע"פ תשובות הרא"ש כלל קח סי' יג.

יז. גמ' ע"ב, דכיון דאין שליחות לגוי, הרי היהודי הוא המלוה למקבל ואסור. ובתוס' הוסיפו דאף אם אמר לו והפטר אסור משום

[א] אסור. עיין בהערות. ובתוס' משמע שהאיסור משום "דנראה כנותן לו רבית", וברמב"ן ב' כיון שלא פטרו הגוי אלא עד אחר הניתנה נמצא שקדמה ההלוואה (לשני) לפטור ונחשב שהיהודי הלוה ליהודי. והרשב"א חלק בזה וכתב דמשום האי לא אסור שההלוואה והפטור באים כאחד, אלא משום דאף לאחר שפטר הגוי את היהודי מ"מ הכסף נשאר כספו של היהודי שהרי הגוי לא זכה בו וא"כ נחשב היהודי למלוה (דהלוא נתן ליהודי השני על דעת שיוכה בזה לגוי וכיון שלא מועיל א"כ נשאר הכסף של הנותן). ונפ"מ בין הטעמים במקרה שהגוי פוטר תחילה מההלוואה ואח"כ שיתן הכסף ליהודי השני, דלרמב"ן מותר באופן זה ולרשב"א אסור, וכ"כ הט"ז ס"ק ה' בביאור דברי הרמ"א בסעיף ג' אלא שכבר תמחו הפוסקים על דין זה שאם כן הוא יכלה הגמ' להעמיד כן. ועיין במחנה אפרים שלוחן סי' כב בדעת הרשב"א. ודוקא כשאומר הגוי ליהודי שיתן ליהודי השני בתורת הלוואה אבל אם אמר לו שיתן לו במתנה זכה היהודי השני בכסף.

בירור הלכה

ט. אמר הגוי (המלוה) ליהודי שיתן את הכסף ליהודי השני בתור פקדון ובכך ייפטר מההלואה, ואח"כ יהא הכסף הלואה בידי השני, מותר.^ט
י. אמר הגוי ליהודי שלוה ממנו "הנח הכסף ע"ג קרקע והפטר" והיהודי שרוצה ללוות נוטל הכסף מהקרקע, מותר אף אם יתן את הרבית ליהודי הראשון.^י ועיין בבירור הלכה מי מתנה על הרבית באופן זה כא [ב].
יא. וכן מותר באופן שיקח הגוי את הכסף מהיהודי הראשון ויתנו ליהודי השני.^{יב} אם אחר שלקח את הכסף מהיהודי הראשון רוצה להחזירם לידיו כדי שימסרם ליהודי השני, יש מי שאסר בזה.^{יג}

פרק עשרים ושלושה

הלואה מיהודי ליהודי ע"י מכירת חוב או משכון של ג

הלואה מיהודי ליהודי ע"י מכירת חוב של גוי

במלוה על פה

א. יהודי שהלווה לגוי כסף ברבית (במלוה על פה) ומעונין היהודי עכשיו כסף מיהודי אחר על ידי שיעביר לו את החוב שהגוי חי ועי"ז ברצונו שיקבל היהודי רבית על ההלואה,^א אינו יכול להקנות חוב הגוי בקנין אלא יעשה בדרך זו, יאמר היהודי אשר הגוי לו לקונה "אני מוחל את החוב שהגוי חייב לי ולא אוכל לתבוע הגוי ולא אודיע לו מכך". והיהודי השני הנותן לו את הכסף מסכים יתעסק ויוציא מהגוי מה שיוכל וזו תהיה התמורה לכסף שנותן לו וכן מסכים כי כבר מעכשיו אין היהודי הראשון אחראי כלל לגבי ה

ולא שאר קנינים, ומעמד שלשתן לשיט אינו מועיל בגוי, עיין בחור"מ סי' קכו כב. כ"כ הש"ך קסח ס"ק ס' וס"ק סב. ו אות ס"ח. ומדבריו עולה שלשיטות הרא הסוברים שמעמד שלשתן מועיל בגוי יוכל שלנו למכור החוב במעמד שלשתן והקונה בחוב יקח הרבית מן הגוי. ובחור"מ סי' הביא המחבר שתי הדעות אם מועיל שלשתן בגוי וא"כ לדעה אחת יוכל ל החוב במעמד"ש. וכ"כ בשער דעה ס"ק ח'. הביא בשם תשובות מהר"ם שיש הס שיכול להקנות החוב אגב קרקע.

ג שו"ע קסח סעיף יח, ע"פ הטור, ה והכלבו. דמכין שאין מועיל בדרך מכירת צריך היהודי למחול את החוב שהגוי חי ובוה בעצם הוא מסתלק מהחוב שהרי אותו היהודי השני יגבה את החוב ו והכסף שנותן היהודי השני לראשון הוא מחנה שהרי פטר מכל אחריות את הר ואף אם לא יוכל לגבות האת החוב מ מסכים שלא יהא כל חיוב על היהודי הר להחזיר לו את כספו דאם לא כן הרי יש

א בחוב על המשכון שיש בידי היהודי משכון מהגוי מבואר להלן בסעיף ד' שמותר לו למכור המשכון ליהודי אחר והקונה יקבל הרבית מהגוי, אך בהלואה ללא משכון שאין לו חפץ למכור ליהודי השני א"כ העצה היא ע"י שימכור את החוב שהגוי חייב לו ליהודי השני, ומעתה הקונה הוא הבעלים של החוב, אבל מכין שע"פ דיני הקנינים אין אפשרות למכור חוב של גוי צריך לעשות בדרך מחילה כפי שיתבאר. והנה כל זה הוא לדעת הש"ך בס"י קעג סק"ח בשם הגהות אשר"י, וכן בשו"ת מהר"ם אלשיך סי' ק' הסוברים שכדי להתיר איסור רבית צריך שתהיה מכירת שט"ח בקנין המועיל, ולפיכך צריך לעשות בדרך מחילה. אכן שיטת המחנה אפרים רבית סי' לג ע"פ התוס' והריטב"א שאין צורך כלל בקנין המועיל אלא הדבר הקובע הוא שאם אין המוכר אחראי אלא האחריות היא על הקונה אף שלא קנה בקנין המועיל די בכך בכדי להתיר ואין כל איסור רבית. ועיין לקמן בסעיף ב' ובהע' ה שהבאנו דעתו ובמ"ש שם.

ב משום דמלוה על פה של גוי אין שום קנין מועיל בו. כ"כ במדרכי פ' מי שמת ומבואר

וכיון שאמר לו הניחם ע"ג קרקע ואל תשתמש בהם ממילא נפטר מהרבית, וכאן יהיה תלוי אם הסיכום היה שיתן היהודי את הרבית לגוי מותר, שאינה במקום הרבית שחייב היהודי הראשון שהרי אין עליו חוב רבית כבר, אך אם סיכמו שיתן היהודי השני ליהודי הראשון רבית אסור, כיון שיהודי מקבל רבית מיהודי ועדיין לא נפטר הראשון מהקצן נחשב כמלוה. כא אם הגוי מתנה עם היהודי השני על הרבית ודאי שמותר. אך אם היהודי הוא שמתנה עמו עיין בביר"ה שתלוי במח' הראשונים.

כב גמ' עא ב "שנשא ונתן ביד" ובשו"ע קסח סעיף ב'. דבזה שנטל הכסף מהיהודי הראשון נסתלק היהודי בכך והגוי הוא שמלוה ליהודי השני. ולפיכך אף אם יתן את הרבית ליהודי הראשון מותר. ובש"ך ס"ק ה' כתב דאף אם לא אמר בפירוש שפטר את היהודי הראשון מותר באופן זה. ואם מחזיר היהודי השני לראשון גם את הקצן, כתב הט"ז ס"ק ג' דאם עושה זאת בתור אפטרופוס ושליח הגוי מותר כיון שאין לו זכות תביעה על הלואה אלא לגוי.

כג סה"ת ח"ד סי' בשם ר' אשר מלניל, ודקדק מלשון הגמ' "שנשא ונתן ביד", שצריך שיעשה הגוי את שתי הפעולות. ולדבריו אף שאין היהודי נחשב כלל למלוה ועושה מעשה קוף בעלמא מ"מ אסור. ואזיל לשיטתו שהביא הבי" בסעי' יא. ולקמן מבואר להקל כאשר אין על היהודי שם מלוה.

בירור הלכה

[ב] מי מתנה על הרבית באופן זה. בתוס' ד"ה בשלמא מבואר שאף כשאומר הגוי "והפטר" מ"מ עדיין הכסף של היהודי הראשון, ולפי"ז דוקא אם יתנה הגוי ישירות עם היהודי על הרבית יהא מותר אבל ליהודי הראשון אסור להתנות שהרי זהו כספו שלו, וכן משמע מלשון התוס' שם. אכן ברשב"א מבואר שאם מניח ע"ג קרקע המעות הם הפקר וישראל השני מהפקירא קא זכי, ולפי"ז אף ליהודי הראשון מותר להתנות על הרבית עם היהודי השני שהרי אין זה כספו.

ב"ח וביאור הגר"א ס"ק ח' שדחו דברי הרמ"א בסעיף ג'. אמנם החוות דעת ס"ק ד' כתב דיש לחלק בין אם אמר הגוי במעמד היהודי הראשון "אני אתנה עמו על הקצן והרבית", דבזה נתינת היהודי מלוה היא על סמך אמירה זו ואסור, אך אם סיכם היהודי השני עם הגוי שלא בפני היהודי הראשון מותר. ומדברי האחרונים משמע שלא חילקו בכך, ועוד דא"כ מדוע לא העמידה הגמ' באופן זה, ומוכח שאף בכה"ג אסור. יט יש אומרים ברמ"א סעיף ג' בשם בי" ותלמידי הרשב"א. ובגר"א אות ז' דייק מהתוס' שחולק בזה. ומה שכתבנו שאמר לו "והפטר" הוא על פי מ"ש הש"ך והגר"א שדברי הרמ"א נסובו על סוף סעיף א'. וטעם ההיתר הואיל ולא יצא מידי היהודי בתורת הלואה. ובגידות" ח"ב סי' ד כתב דנכון שלכתחילה לא להקל, והרמ"א הביא דין זה בשם י"א להקל.

כ גמ' עא ב הנח ע"ג קרקע והפטר. ובשו"ע קסח סעיף ג'. ואף שבשו"ע לא הזכיר "והפטר" והבי" כתב דאין צורך בזה ועיין ט"ז ס"ק ד', כבר הכריע הש"ך בס"ק ז' דדוקא באומר והפטר הדין כך וכמו שנפסק בחור"מ סי' קכ. וכן הוא בגר"א ס"ק ו'. ובחוות דעת ס"ק ג' כתב דאף שבאמת לא נפטר באם לא אמר לו והפטר היינו כל זמן שהכסף מונח ע"ג הקרקע, אך כשנוטל השני על פי ציווי הגוי נפטר הראשון. עוד כתב בחוות דעת שגם אם לא אמר "והפטר" מ"מ מהרבית נפטר, שהרבית היא שכר עבור השימוש בכסף